

ADVENDIAJA IV PÜHAPÄEV AD 2019 1Ms 21:1-7 (Hb 6:13-19; Mt 1:18-24)

- 1 Ja Issand hoolitses Saara eest, nõnda nagu ta oli lubanud. Issand toimis Saaraga, nõnda nagu ta oli öelnud:
- 2 Saara jäi lapseootele ja tõi Aabrahamile poja ilmale ta vanas eas, määratud ajal, millest Jumal temaga oli rääkinud.
- 3 Ja Aabraham pani oma pojale, kes temale sündis, kelle Saara temale ilmale tõi, Iisak nimeks.
- 4 Ja Aabraham lõikas ümber oma poja Iisaki, kui see kaheksapäevane oli, nõnda nagu Jumal teda oli käskinud.
- 5 Ja Aabraham oli sada aastat vana, kui ta poeg Iisak temale sündis.
- 6 Aga Saara ütles: «Jumal pani mind naerma! Igaüks, kes sellest kuuleb, naerab mind!»
- 7 Ja ta ütles: «Kes oleks võinud Aabrahamile kuulutada, et Saara imetab veel lapsi? Ometi tõin ma temale poja ilmale ta vanas eas!»

Sissejuhatus

Esimene Moosese raamat jaguneb laias laastus kaheks: peatükid 1-11, mida tuntakse kui alglugusid (maailma loomisest Paabeli tornini), ning peatükid 12-50, mida võime nimetada esiisade lugudeks (Aabra[ha]mi kutsumisest Joosepi surmani). Ajavahemik, mida kogu raamat hõlmab, on juudi traditsiooni järgi umbes 2300 aastat – maailma ja inimese loomisest aastal 3760 eKr kuni Joosepi surmani aastal 1452 eKr. Aabrami sünniaastaks on juudi kronoloogia järgi 1813 eKr, tema kutsumine ja Haaranist lahkumine leidis aset, kui ta oli 75 aastat vana. Iisak sündis aastal 1713 eKr.¹

Heebrea keeles kannab raamat nime **תְּשֻׁבָה** – «alguses». Kreeka keeles ja sellest tulenevalt paljudes teisteski **Γένεσις** (Genesis) – «loomine», «algus», «algallikas».²

19.-20. sajandi piibliteaduses oli valdavalt esindatud seisukoht, et nii esimene kui ülejäänud neli Moosese raamatut rajanevad neljal allikal, mida tuntakse nimede Jahvist, Elohist, Deuteronomist ja Preestrikoodeks all. Pikka aega paigutati neist esimese tekkimine Iisraeli kuningriigi kõrgeaega (10. sajandisse eKr) ning viimane eksiili või vahetult sellele järgnenud ajaperioodi. Viimastel aastakümnetel on hakatud taolist

---

¹ Siinkohal on esitatud puhtalt juudi traditsiooniline kronoloogia ilma selle üle debateerimata.

² Nagu 1. Moosese raamatu ja Johannese evangeeliumi algused langevad kokku nii heebrea kui kreeka keeles (**תְּשֻׁבָה** – **έν αρχή**), nii on ilmne viide Vana Testamendi esimesele raamatule ja alguslugudele ka Matteuse evangeeliumi alguses: **Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ (1:1); Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν (1:18).**

jaotust revideerima ning pakutud välja hüpotees, mille kohaselt vanimaiks allikaks on pigem Deuteronomist, millele eksiilperioodil on lisatud «elloona» seni vanemaks (ning «täiendusena» seni noorimaks) peetud materjal.³

Aabra[ha]mile omistatud tähtsust näitab asjaolu, et 1. Moosese raamatu viiekümnest peatükist on vähemalt osaliselt temale pühendatud kolmteist. Kuigi see ei ole võrreldav Jaakobile antud mahuga (peaaegu pooled 1. Moosese raamatu peatükid), on seda märksa rohkem kui Iisakile jäetud osa (vaid neli peatükki ja sedagi enamasti osaliselt). Uues Testamendis nähakse Aabrahamis (ja temale antud töötuses) kaheldamatult kõige tähtsamat osa Iisraeli esiisade lugudest. Apostel Paulus peab Jumala lepingut Aabrahamiga olulisemaks hilisemast lepingust Moosesega ning kogu inimkonda ja lunastuslugu silmas pidades sisuliselt määravaks (vrd Gl 3).

Keelelisi märkuseid

Hoolitses – פקד – «[kellegi] juurde tulema», «[kellegi] järele vaatama», «üle vaatama», «[kellegi] peale vaatama», vanemas eestikeelses kõnepruugis «[kedagi] katsuma tulema», ka «[kohale] määrama», «[kedagi kellegi hulgast] välja vaatama», samuti «hoolitsema» ja «muret tundma».

Lubanud – אמר – «ütlemas», «teada andmas», «töötamas», ka «käskimas».

Toimis – ועש – sõna עשה tähendab «[midagi valmis] tegema», «valmistama», «täide saatma», «lõpule viima».

Öelnud – דבר – sõna דבר tähendab «rääkima», «kõnelema».⁴

Poja – בן – sõna «poeg» tuleneb heebrea keeles verbist בנה, mille esmatähenduseks on «ehitama», «rajama».

Vanas eas – לזקניו – sõna זקן tuleneb verbist זקן – «vana olema» – ning viitab seose tõttu sõnaga זקן – «[habetunud] lõug» või «[alla vajunud] lõug» – tõenäoliselt mitte lihtsalt vananemisele, vaid lausa raugastumisele.

³ Taoliste hüpoteeside ja arutelude sisuline väärtus seisneb eeskätt erinevas vastuses küsimusele, kas käsitleda iseäranis alg- ja esiisade lugusid «loomis- ja algusmüütidenä» või pigem kirjanduslikku kuube rüütatud teoloogilise (ja ajaloo filosoofilise) sõnumina. Kiriku traditsiooniline Vana Testamendi käsitus (mille aluseks on nii Jeesuse kui apostlite oma) näeb Vanas Testamendis selle «tekkeloost» sõltumatult Jumala Sõna, mille keskmes on kuulutus Jumala halastusest ja lunastusest, mida Ta pakub langenud inimkonnale. Nii vanema juudi kui kristliku pärimuse järgi on viie Moosese raamatu autoriks suures osas Mooses ise, kes sai need Jumala ilmutusena Siinail (vrd siinkohal ka Jh 5:45-47).

⁴ Selle sõna üheks tähendusvarjundiks on teadvustatud, mõtestatud kõne, samuti loov sõna, mis toob esile ja viib täide selle, mida ta väljendab (vrd Js 55:11).

Määratud ajal – למועד – sõna מועד tuleneb verbist יעד – «välja valima», «kindlaks määrama», olgu aja, koha või isiku poolest.

Pani oma pojale... nimeks – ויקרא ... את־שמו־בְּנֵוֹ –

קרא tähendab «kutsuma», «hüüdma», «nimetama», «[välja] kuulutama».

Sõna שם – «nimi» – algtähteduseks võib olla «märk», «tähis» (vrd kõlaliselt kreeka σῆμα ja ladina *signum*).⁵

Iisak – יצחק – «ta naerab», «[see, kes] naerab». Sõna יצחק tähendab nii heas mõttes kui ka pilkavalt või teotavalt naermist⁶, samuti nalja tegemist, vallatlemist, mängimist. Nime Iisak käskis Aabrahamil oma pojale anda Jumal ise (1Ms 17:19).

Jumal pani mind naerma – יצחק עשה לי אלהים – võiks tõlkida ka «Jumal on teinud teoks, et ma naeran».⁷

Naerab mind – יצחק־לי – paljudes tõlgetes antakse Saara sõnadele vastupidine, s.t positiivne tähendus: mitte «naerab mind» või «naerab minu üle», vaid «naerab [koos] minuga» (Septuaginta: συγχαραίται μοι – «rõõmustab koos minuga»⁸).

Kuulutada – מלל – sõna מלל tähendab «ütleva», «teada andma», «kuulutama», omades teatavat aukartust väljendavat tähendusvarjundit⁹, niisiis võiks tõlkida ka «Kes oleks iial julgenud ütelda...» (vrd ka Ii 8:2¹⁰).

Sisuline analüüs

Jumal kutsus Aabrami kakskümmend viis aastat enne Iisaki sündi, töötades, et teeb ta suureks rahvaks ning tema sugu peab olema nagu tähti taevas. Kui Abram oli üheksakümne üheksa aastane, andis Jumal talle teada, et lisaks Ismaelile, kelle Aabramile oli sünnitanud teenijatüdruk Haagar, saab ta aasta pärast poja ka oma naiselt, selleks ajaks üheksakümne aasta vanuselt Saarailt, kelle uueks nimeks peab

⁵ Üheks selle sõna võimalikuks algupäraks võib olla verb שם – «[märki] panema» (vrd 1Ms 4:15). Igal juhul on selge, et Vana Testament ise omistab nimedele nende kandjat või kandja sünnilugu määravalt iseloomustava tähenduse.

⁶ «Ära naerma» – vrd 1Ms 39:14.19

⁷ Seda võib mõista ka nii, et Jumal on Saara kohatu naeru muutnud tõeliseks, õigustatud rõõmuks.

⁸ Vrd Lk 1:58: Ja ta naabrid ja sugulased kuulsid, et Issand oli olnud temale armuline, ja nad rõõmustasid koos temaga.

⁹ Vrd Ps 106:2: Kes jõuab ära rääkida Issanda vägevaid tegusid!

¹⁰ Kui kaua sa tahad seda kuulutada, kui kaua on sõnad su suust nagu tugev tuul?

olema Saara¹¹. Jumal uuendas oma lepingut Aabramiga, andes talle nimeks Aabraham¹² ning seades lepingu märgiks kõikide poeglaste ümberlõikamise kaheksandal päeval pärast sündimist.

Lubadus, et tema naine toob talle nende mõlema ülikõrges vanuses lapse ilmale, pani Aabrahami silmili maha heitma ja naerma. Samamoodi naeris Saara, ja just siit on pärit nende poja nimi Iisak – «ta naerab».

Uus Testament tõlgendab Aabrahamile antud tõotust eeskätt ettekuulutusena Kristusest, kes on tõeline Aabrahami sugu või seeme, kaua oodatud – veelgi kauem, kui Aabraham ja Saara pidid ootama Iisakit. Erinevalt 1. Moosese raamatu jutustuses vähemalt esmamuljel tekkivast arusaamast ei tõlgenda apostel Paulus Aabrahami ja Saara naeru mitte pilkavana ega kahtlevana, vaid toob Aabrahami kindla ja kõikumatu usu eeskujuks (Rm 4), rõhutades, et Jumala tõotus teha Aabrahamist paljude rahvaste (isegi paganate) isa, on täitunud justnimelt Kristuses (Gl 3).

Päris selgelt on ka Pauluse poolt kasutatud tsitaat Jesaja raamatust, milles prohvet kutsub rõõmustama seda, kes on sigimatu, ja hõiskama seda, kes pole lapsi ilmale kandnud (Gl 4:27; vrd Js 54:1), viide Aabrahami ja Saara naerule ning selle tõlgendamine mitte pilke- vaid rõõmunaeruna.¹³ Samamoodi mõistab Aabrahami ja Saara naeru Jeesus ise: «Aabraham, teie isa, hakkas rõõmutsema, et tema saab näha minu päeva. Ja ta nägi seda ja oli rõõmus!» (Jh 8:56)

Nagu Paulus, nii ütleb ka Jeesus üsna varjamatult, et Tema on tõeline Aabrahami seeme – ja nii, nagu juudid peavad oma isaks mitte ainult Aabrahami, vaid Jumalat ennast, on Tema ka tõeline Jumala Poeg, kes on tulnud, et need kes Tema sõna kuulavad, päriksid igavese elu (Jh 8).¹⁴

Kristlikus traditsioonis on Iisakit mõistetud Kristuse eelkujuna, nii selle poolest, et ta oli tõotatud ja kauaoodatud ning Aabrahami ja Saara ainus poeg, kui ka Jeesuse ristisurma ja ülestõusmise ettekuulutusena¹⁵.

---

¹¹ שָׂרָי – «minu emand», שָׂרָה – «emand» (tõenäoliselt tähenduses, et mitte enam ainult Aabrami («minu») emand/naine, vaid paljude rahvaste emand/esiema).

¹² אַבְרָם – «kõrgeauline/ülev isa», אַבְרָהָם – «paljude [rahvaste] isa».

¹³ Vrd järgneva salmiga: Teie aga, vennad, olete Iisaki kombel tõotuselapsed. (Gl 4:28)

¹⁴ Jh 8:33.37, kus eesti keeles kasutatakse sõna «järglased» või «sugu», on originaalis sõna σπέρμα – «seeme» (nagu ka näiteks Gl 3:16j ja Hb 11:11.18).

¹⁵ Hb 11:17-19: Usus viis Aabraham, kui teda proovile pandi, ohvriks Iisaki; tema, kes oli saanud tõotused, oli valmis ohverdama oma ainusündinu; tema, kellele oli öeldud: «Sinu sugu loetakse Iisakist.» Sest ta arvestas, et Jumal võib ka surnuist üles äratada, seepärast ta saigi tema tagasi ettetähtsuseks.

Nagu Iisak tõi naeru ja rõõmu oma eakatele vanematele, nii on Kristus tõeliseks rõõmuks raugastunud ja ilma Temata hukkumisele määratud inimkonnale. Kui Saara võib öelda (vähemalt Septuaginta ja sellele toetudes ka Uue Testamendi tõlgenduses), et «kõik, kes sellest kuulevad, rõõmustavad koos temaga», nii kuuluvad Jeesuse sündimise vahetu ettekuulutuse juurde ingli sõnad «Ära karda!» ja «Rõõmusta!»

Jutluseks

Vahetult enne jõulupüha ning Kirjast fiiplastele pärineva juhtsalmiga Issanda ligiolust rõõmustama kutsuv advendiaja IV pühapäev annab Iisaki sündimise loole väga selgelt Kristusele viitava tõlgenduse. Tema on see, kelle sündimist on ammu tõotatud ja pikisilmi oodatud. Tema on see, kes toob rõõmu ja jääva elu kõigile, kes Ta vastu võtavad. Tema on see, kelle päeva näha igatsenud Aabraham võib nüüd igavesti rõõmu tunda.

Pühapäeva Epistel (Hb 6:13-19) keskendub Aabrahamile antud tõotusele, mis rajaneb Jumala enda ustavusel ning mille täitumine mitte ainult Iisakis, vaid veelgi enam Jeesuses julgustab meidki mitte loiduma, lootust kaotama ega taganema, vaid olema agarad, lootusrikkad ja tulevase õndsuse ootuseski pikameelsed, teades, et Jumal ei saa valetada ning lootus Temale on nagu ankur, mis ei luba meil triivida hukatusse.¹⁶

Evangeelium (Mt 1:18-24) esitab Jeesuse sünniloo tema kasuisa Joosepi seisukohalt. Nagu Aabrahami poeg ei olnud mitte ainult temale, vaid kogu inimkonnale antud tõotuse kandja, nii on ka Joosep – Aabrahamist veelgi «passiivsemana» – Jumala päästetöö ja esiisadele antud tõotuste täitumise tunnistaja, kes annab raugast Saara vastandina noore neitsi poolt ilmale toodud Pojale Iisakist veelgi suuremat rõõmu tähistava (paraku pahatihti ka «neitsisünni» üle pilkavalt naerdava) nime Jeesus – «sest Tema päästab oma rahva nende pattudest» – ja Immaanuel – «Jumal on meiega».¹⁷

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Aegade ootus – inimkonda läbi ajaloo saatnud (inimlikult lootusetu) igatsus lunastuse ja Lunastaja järele.
2. Jumala vastus ja kutse, tõotused ja nende täitumine Aabrahami, Saara ja Iisaki näitel. Ning neist omakorda algust saav uus, jätkuv ootus, lootus ja igatsus.
3. Kõikide tõotuste täitumine Jeesuses Kristuses, tõelise rõõmu ja pääste allikas.

---

¹⁶ Ankur töötab teatavasti just siis, kui teda näha ei ole. Vrd Rm 8:24: Sest me oleme päästetud lootuses. Ent juba nähtava lootmine ei ole lootus: kes siis loodab seda, mida ta näeb?

¹⁷ Kui aeg vähegi lubab, võiks soovitada lugeda jumalateenistusel ka eelnevad salmid Mt 1:1-17, mis toovad esile nii selle, et Jeesus on tõepoolest sõna otsese mõttes «Aabrahami seeme», kui ka selle, kuidas inimlik – lausa langenud-patuselt lihalik – on Jeesuse päritolu meie inimloomuse osalisena.